

uhelných slojí k povrchovým lomům v Podkrušnohoří

Vyšlo v čísle 10/2006

Já, báňský záchranář, slibuji na svou čest a svědomí, že budu vždy čestným, ukázněným a poslušen příkazů svých nadřízených.

Budu zachovávat mlčenlivost ve služebních věcech.

Ze všech sil budu pomáhat při záchraně lidských životů a majetku při závažných provozních nehodách.

Při svém jednání budu mít na zřeteli především zájmy společnosti...

Dějiny báňského záchranářství v uhelných podkrušnohorských revírech se odvíjejí od počátků těžební činnosti v této oblasti, tzn. od druhé poloviny 19. století. V tomto období se první primitivní uhelné stroje "zakously" také do podzemních zásob hnědouhelné pánve v oblasti Mostecka. S těžbou uhlí přišly první důlní nehody a první promarněné životy horníků, protože uhelné společnosti nebyly připraveny postiženým horníkům pomoci. Proto byla postupně vycvičena z řad horníků záchranná mužstva - budoucí báňští záchranáři.

Zároveň byly také vyvíjeny první dýchací přístroje, které umožňovaly záchranu horníků a pobyt v nedýchatelném prostředí. Na přelomu 19. a 20. století došlo k ustanovení prvních báňských záchranných stanic. Zásadní reorganizací, která položila základ k plné profesionalitě celého záchranného systému, však bylo zřízení záchranného sboru báňských záchranářů z povolání. Na hlavní báňské záchranné stanici v Mostě nastoupili profesionální báňští záchranáři na svou první pohotovostní službu dne 3. listopadu 1957.

Systém organizace

Organizace báňské záchranné služby v ČR je dvoustupňová. Základní složku tvoří závodní báňské záchranné stanice, které jsou zřízeny pro doly, lomy nebo vrtná pracoviště a jsou v majetku příslušných společností. Nadstavbovou složku tvoří hlavní báňské záchranné stanice, které zajišťují báňskou záchrannou službu v obvodech působnosti. Zde vykonávají preventivní i zásahovou činnost a metodicky řídí příslušné závodní báňské záchranné stanice.

Od 1. ledna 2006 jsou v České republice provozovány celkem čtyři hlavní báňské záchranné stanice (dále jen HBZS) - Ostrava, Most, Hodonín, Praha. Každá z nich operuje po celém území republiky a je specializovaná podle zaměření svého zřizovatele na určitý typ hornické činnosti. Stanice v Ostravě zajišťuje báňskou záchrannou službu zejména na hornických pracovištích v podzemí, stanice v Hodoníně na pracovištích, kde jsou prováděny vrtné a geofyzikální práce, stanice v Praze se specializuje na ochranu podpovrchových ražeb, jako jsou metro, tunely, kolektory

atd. a stanice Most se specializuje na ochranu hornických pracovišť na povrchu.

Úkoly

HBZS Most zajišťuje úkoly ve smyslu vyhlášky Českého báňského úřadu č. 447/2001 Sb., o báňské záchranné službě, ve znění vyhlášky č. 87/2006 Sb., při provádění hornické činnosti na povrchu, při provádění hornické činnosti v podzemí na dolech Centrum, Kohinoor, Marie, Richard v Litoměřicích, Bratrství a Svornost v Jáchymově a při činnosti prováděné hornickým způsobem na povrchu s působností na celém území České republiky. HBZS Most metodicky řídí dvě závodní báňské záchranné stanice (ZBZS) - ZBZS důl Centrum, Dolní Jiřetín a ZBZS Vintířov, Sokolovská uhelná, a. s.

"Naším hlavním úkolem je záchrana lidských životů, rychlé a účinné zdolávání havárií a jiných mimořádných událostí a odstraňování jejich následků. Provádíme také další speciální a rizikové práce, jako například práce v nedýchatelném nebo zdraví škodlivém prostředí, ve stísněných prostorách, ve vysokých teplotách, nad volnou hloubkou a další. Nosnou část naší činnosti tvoří zásahy na uhelných lomech a včasné uzavírání starých důlních chodeb," uvedl ředitel HBZS Most Ing. Josef Trykar.

Na všech uhelných lomech se dobývá v oblastech bývalého hlubinného dobývání, při kterém dochází k postupnému odhalování starých chodeb, které je nutné neprodleně uzavírat, aby nedocházelo k průtahům větrů a k samovznícením. *"I když jsou uzavírky prováděny včas, je někdy proces samovznícení tak rychlý, že musíme nejprve zlikvidovat důlní požár,"* upřesnil Ing. Trykar.

K této činnosti je HBZS Most vybavena speciálním víceúčelovým vysokozdvížným strojem značky Manitou, který zajišťuje pomocí stropnice s hydraulickými stojkami ústí chodby. *"Začátek chodby je vždy nejvíce nebezpečný, protože je narušený od kola dobovací technologie. Stropnice s dálkově ovládanými hydraulickými stojkami zamezí pobytu záchranářů pod nezajištěným stropem a chrání nás tak proti pádu horniny,"* vysvětlil Ing. Trykar. Stroj se však využívá i při dalších záchranných akcích, například při narušení statiky některých budov a při zásazích v součinnosti s IZS.

Odborná příprava

V rámci svého obvodu působnosti stanice v Mostě udržuje v akceschopnosti celkem 250 báňských záchranářů. Každý, kdo se chce stát báňským záchranářem, musí nejprve absolvovat na HBZS v Mostě desetidenní odborný kurz, zakončený zkouškou a složením slibu báňského záchranáře. Mezi podmínky pro přijetí do sboru patří dosažení věku 21 let, odborná praxe při výkonu hornických činností, dobrý zdravotní stav a dostatečná fyzická způsobilost, ověřená zátěžovým ergometrickým vyšetřením. Náplní

desetidenního kurzu jsou přednášky z teorie báňského záchrannářství, důlního větrání, detekce a indikace výbušných a toxických plynů, poskytnutí zdravotnické první pomoci, taktiky vedení zásahu, teorie dýchací a křísicí techniky a další. Druhou část tvoří praktický výcvik. Jedná se zejména o nácvik v používání dýchacích, křísicích a sebezáchranných přístrojů, provádění odběru důlních plynů a provádění dalších činností s dýchacím přístrojem ve zvýšené teplotě a v zakouřených prostorách dýmnice, kde jsou simulované báňské podmínky.

Pro udržení odborné způsobilosti musí každý záchrannář jednou za tři měsíce absolvovat školení a praktický výcvik v dýmnici a jednou za 18 měsíců týdenní pohotovostní službu na HBZS. Zdravotní prohlídky a zátěžové testy jsou povinné jednou za rok. Záchrannáři se také zúčastňují cvičení v rámci IZS.

Týdenní pohotovost

Na HBZS je zajištěna nepřetržitá pohotovostní služba pro hlubinné doly, povrchové lomy a ostatní hornická pracoviště ve svém obvodu působnosti. HBZS dále zajišťuje bezprostřední pomoc všem organizacím postižených havárií, které o ní požádají a na základě výzvy operačních a informačních středisek HZS ČR se podílejí na záchranných akcích v rámci IZS. V nepřetržité pohotovostní službě je celkem 16 záchrannářů - dva velitelé, dva mechanici, dvě pětičlenné čety záchrannářů, lékař-záchrannář a řidič sanity. Lékař vyjíždí s četou záchrannářů v případech, kdy je zásah prováděn v extrémních mikroklimatických podmínkách, ve vysokých koncentracích škodlivin nebo v podmínkách mimořádného psychického zatížení. Lékař při výjezdech zajišťuje první pomoc i v těžkých podmínkách lomu, kam se běžná sanita nemůže dostat. HBZS je z tohoto důvodu vybavena terénním sanitním vozidlem. *"To využíváme třeba i v případech nutné rychlé pomoci v nepřístupných terénech, byli jsme například u porodu v horách. Lékaři musí mít také záchrannářský výcvik, protože musí být schopni poskytnout pomoc i v těžko přístupných místech v podzemí nebo v nedýchatelném prostředí. Celkem máme takto vyškolených dvanáct lékařů,"* dodal Ing. Trykar.

Výjezdové čety musí být složeny ze záchrannářů, kteří jsou vyškoleni i v dalších potřebných specializacích. V každé četě musí být zastoupeni profesně minimálně tři lezci, dva řidiči skupin C a D, střelmistr, elektrikář, palič a jeden záchrannář s kvalifikací pro svařování. *"Skupinu sestavujeme tak, aby měla oprávnění pro všechny potřebné práce, soběstačnost záchrannářů při zásahu je naprostou nutností,"* informoval Ing. Trykar.

V případě vzniku havárie velkého rozsahu jsou do zásahu povoláváni další záchrannáři z obvodu působnosti. Proto je každý záchrannář na HBZS vybaven mobilním telefonem, který musí udržovat v nepřetržitém pohotovostním stavu.

Zvláštní pohotovostní skupinu záchrannářů tvoří tzv. "dobrovolní záchrannáři" - průvodci. *"Jedná se o zaměstnance důlních organizací, kteří nemají záchrannářství jako své hlavní povolání. Jejich pomoc spočívá hlavně v tom, že jsou velmi dobře znalí poměrů v jednotlivých dolech, jsou to naše kontaktní osoby, a proto je často využíváme v rámci záchranných prací,"* charakterizoval posílání skupiny Ing. Trykar.

Vybavení HBZS

Kromě rychlých výjezdových automobilů je HBZS vybavena také nákladními automobily, vozidly pro technické zásahy, čerpací technikou, kompresory, elektrocentrálami a další mobilní technikou a již zmiňovaným vysokozdvizným víceúčelovým strojem. Záchranáři mají dále k dispozici kvalitní dýchací přístroje, vyprošťovací a lezeckou techniku a speciální prostředky na hašení požárů pod zemí.

Samozřejmostí jsou také prostředky osobní ochrany jako čtyřhodinové kyslíkové dýchací přístroje, vzduchové dýchací přístroje, obleky proti sálavému teplu a protichemické obleky.

HBZS má však také k dispozici **unikátní speciální prostředek pro zásahy v podzemí - vyprošťovací potrubí**. To bylo vyvinuto právě na HBZS v Mostě. Používá se při závalu v důlním díle, kdy je potřeba zával překonat a vyprostit lidi za ním. *"Dříve neměli lidé za několikametrovým závalem téměř šanci na přežití, dnes už jim dokážeme pomoci. Princip vyprošťovací metody je jednoduchý,"* vysvětlil Ing. Trykar.

Spočívá v tom, že je postiženému havíři přes zával pomocí hydrauliky protlačováno ocelové potrubí o vnitřním průměru 515 mm a délce 618 mm. Jednotlivé díly jsou postupně napojovány, až se vytvoří potrubní celek, který po protlačení do volného prostoru uvolní cestu a umožní záchranu havíře. Pro snadnější pronikání závalem má potrubí čelní hranu seříznutou pod úhlem 45 stupňů a má vykované ostří. Součástí zařízení je také tlačná patka, která se nasouvá vždy na poslední díl, opěrným bodem pro tlačný píst je ocelová opěrná stolice. Stěžejní jednotkou je hydraulický systém s agregátem, poháněný elektromotorem, který je v případě výpadku elektrické energie obsluhován ručně.

Poprvé bylo toto vyprošťovací zařízení HBZS nasazeno v roce 1960 na dole Jaroslav, kde došlo k závalu v délce 8 m. Na čelbě chodby zůstali uvězněni dva havíři. Akce byla úspěšná, po 22 hodinách se je podařilo zdravé vyprostit. V roce 1991 bylo potrubí dopraveno k zásahu až na Slovensko, kde zůstali za šestimetrovým závalem čtyři havíři. Na místo nehody byli báňští záchranáři dopraveni letadlem a helikoptérou. Také tyto havíře se podařilo po 25 hodinách velmi namáhavé práce zachránit.

Naposledy bylo vyprošťovací zařízení použito v roce 1995 na dole Centrum, kde byl zachráněn jeden havíř. Potrubí bylo dopraveno celkem k 48 nehodám, někde však nebyly podmínky k jeho použití. Celkem bylo použito úspěšně v deseti případech a podařilo se zachránit již 15 lidských životů. *"Nic se nevyrovná pocitu, když se nám podaří zachránit člověka. To je smyslem naší práce,"* dodal Ing. Josef Trykar.

Zásahová činnost

V loňském roce zasahovali báňští záchranáři celkem u 385 událostí, z toho bylo 28 zdravotnických výjezdů. Největší počet tvořily zásahy u otevřených děl v uhelném řezu a likvidace požárů, dále pak zpevňování výztuže v dolech,

záchrana osob z prostředí zamořeného CO, z komerčních zásahů se jednalo například o čištění a opravy zásobníků a budov, odběr vzorků, a také zásahy lezců.

Čety záchrannářů jsou cvičeny a vybaveny speciálními prostředky tak, aby si dokázaly poradit ve všech situacích. *"Máme speciální techniku pro zásahy v dolech i v lomech. K požárům povrchových objektů a k nehodám na silnicích vyjíždějí hasiči z HZS MUS a.s., kteří také spadají pod naši správu. V činnosti se navzájem doplňujeme,"* řekl Ing. Josef Trykar.

Výjezd k zásahům organizuje obsluha dispečinku HBZS. Dispečer zjistí prvotní informace, vyhlásí poplach a zajistí výjezd k zásahu. Obsluha dispečinku na HBZS je nepřetržitá a je speciálně vyškolená, aby dokázala vyhodnotit každou nahlášenou událost. *"Nezastupitelnost dispečera je v tom, že musí znát nejrůznější typy zásahů. Vždy se snaží získat co nejvíce dostupných informací, na základě kterých vysílá potřebný počet lidí a techniky. Velitel zásahu je i nadále s dispečerem ve spojení, když si to povaha události vyžádá, povolává na místo události další jednotky a speciální služby,"* vysvětlil Ing. Trykar.

Ostatní činnost

Kromě zásahové činnosti HBZS provádí sanační a kontrolní činnost a spolupracuje s hornickými organizacemi při havarijní prevenci. HBZS Most je součástí soukromé firmy, zřizovatelem je společnost Mostecká uhelná, a.s., která provoz HBZS Most částečně financuje. Další část finančních prostředků pochází od příspěvků z organizací, pro které HZBS Most zajišťuje báňskou záchrannou službu. Část nákladů je hrazena z vlastní výdělečné činnosti stanice, jako je např. likvidace starých důlních děl, podzemní sanační práce, práce ve výškách a nad volnou hloubkou, kontrola hasicích přístrojů, stabilních hasicích zařízení, hydrantů, revize tlakových nádob, plnění tlakových lahví, servis dýchací a křísící techniky, výkony plynové laboratoře a další.

Sociální zabezpečení záchrannářů

Stále nedořešeným problémem zůstává otázka sociálního zabezpečení těch záchrannářů, kteří mají záchrannářskou profesi jako svoje hlavní zaměstnání. Při zásazích jsou záchrannáři vystavováni značné psychické a fyzické zátěži a dochází u nich k vyššímu opotřebení organismu a častějšímu vzniku různých zdravotních potíží než při běžném zaměstnání. Přitom fyzické předpoklady pro výkon tohoto povolání jsou vysoké. Dříve odcházeli záchrannáři do starobního důchodu v 55 letech. Po zrušení pracovních kategorií tuto možnost nemají a mnoho záchrannářů musí opustit tuto profesi předčasně. *"Ve chvíli, kdy je záchrannář sice ještě relativně zdravý, ale již fyzicky nestačí, nemůže vykonávat tuto práci a my ho nemůžeme bohužel nijak dále zabezpečit,"* vysvětlil ředitel HBZS Most. *"V lepším případě odchází na méně placené místo, v častějším případě musí odejít z hornické organizace pro nadbytečnost, což pro něj znamená ztrátu sociálních jistot. Žádný zákon jim nezajišťuje ani náhradní pracovní místo ani "výsluhový příspěvek". Za svou těžkou celoživotní práci by si jistě zasloužili ve starších letech mít jistotu získání náhradní méně namáhavé práce za přijatelných finančních podmínek. S podobnými problémy se dnes*

potýkají i podnikoví hasiči. Věřím, že se podaří otázku sociálního zabezpečení báňských záchranářů a podnikových hasičů v příštím období vyřešit," doplnil Ing. Trykar.

pprap. Jana Kemrová
foto autorka a archiv HBZS Most